

Tema 1. Höga och låga kusten

FAKTABLAD B5.

Urgranit, Härnögranit och Vasagranit

Granit är en av de vanligaste bergarterna på jordskorpan, och förekommer i en mängd olika färgtoner.

Kännetecken

Bergarten granit består huvudsakligen av mineralerna kvarts, kalifältspat, natriumrik plagioklas och biotit (mörk glimmer). Granit är ofta grovkornig till medelkornig. Själva namnet kommer från latinets granum som betyder korn. En granit kan ha olika färger alltifrån vit till röd och svart beroende på skillnader i mineralsammansättning och textur (ytmonster). En del mineral är millimeterstora medan andra kan bli flera centimeter.

Urgranit kallas den äldsta formen av granit som förekommer i Sveriges och Finlands urberg.

Härnögranit är en grå-, vit- och rosafärgad bergart med fin- till medelkornig struktur. Härnögranit förekommer i mellersta Norrlands urberg.

Vasagranit (egentligen granodiorit) är en gråaktig bergart med stora vitaktiga kristaller av mineralet fältspat. Vasagraniten spricker lätt och vittrar sönder till mindre stenblock. Vasagranit är allmänt förekommande i Kvarkens skärgård.

Ögongranit är en form av ljusrödaktig granit som i vårt område främst finns på Skagsudde norr om Örnsköldsvik. Den har stora ljusa kristaller av mineralen kalifältspat som liknar "ögon".

Ålder och bildningsätt

Granit är en magmatisk bergart. Den bildas då magma, det vill säga bergartsmälta, djupt nere i jorden stiger upp mot jordskorpan och genomgår en långsam avkylningsprocess. Urgranit och vasagranit bildades för cirka 1880 miljoner år sedan och Härnögraniten för cirka 1820 miljoner år sedan.

Vasagranit bildades när sand och lera som avsatts på havsbotten för omkring 2000 miljoner år sedan i bergskedjeveckning "tvingades" ner på stort djup i jordskorpan. Hetta och tryck gjorde att de förstenade sedimenten började smälta. Så småningom höjdes de upp i skorpan och svalnade/kristalliserade långsamt till den typiska vasagraniten, som är grå med stora vita fältspatkorn. Delvis smälta delar blev till randiga (åder)gnejser.

Vasagranit

Foto: Thomas Birkö

Ögongranit

Foto: Anita Storm

Foto: Anita Storm

Vasagranit block

Foto: Jukka Ojalainen GTK

Vasagranit vid östra norrsjär